

גבולות היחידה: שמות פרק ד' פסוקים א'-ט'

נושא היחידה: הטענה השלישית של משה – "והן לא יאמינו לי"

מספר שיעורים על-פי המתווה: 1

כתבה: חיה לואיס

כללי:

יחידה זו עוסקת בטענתו השלישית של משה במעמד הסנה, ובאותות שמוסר לו ה' כדי להוכיח לעם את עובדת התגלותו אליו. כדי להבין את מטרת האותות הניתנים למשה, ניתן תחילה פירוש למושג 'אות', ולאחריו תיאור והסבר של מעשה האותות.

מומלץ להשתמש בנספח לפרקים ג'-ד' ולקרוא את הפסוקים מתוכו.

פתיחה:

בפרק הקודם למדנו על השליחות שהטיל ה' על משה, ועל הטענות והקושיות שמשמיע משה בנוגע לשליחות. ראינו שמשה 'עקשן', ואינו משתכנע בקלות מדברי ה'.

נשאל את התלמידים האם קרה להם בעבר מקרה שבו הם ניסו לשכנע את הוריהם/חבריהם שיסכימו לרעיון, למשימה, לחפץ שהם מעוניינים לרכוש, לטיול שהם מעוניינים לצאת אליו וכדומה? האם מלאכת השכנוע הייתה פשוטה? באילו אמצעי שכנוע הם השתמשו?

בשיעור זה נלמד טענה נוספת שטען משה בנוגע לשליחות. בעת הלימוד נראה שתשובת ה' תכלול הוכחות שונות ממה שראינו בעבר.

עיון בפסוקים:

נקרא את פסוק א', ונשאל: איזה חשש מביע משה בטענה זו?

משה מביע חשש, שמא בני ישראל לא יאמינו לכך שה' נגלה אליו.

נשאל: האם זהו חשש סביר? נאפשר לתלמידים להביע את דעתם. לכאורה, החשש הגיוני, שהרי בני ישראל אינם מכירים את משה ואינם יודעים האם הוא מהימן. משה הרי לא גדל לצדם במצרים. בתחילה היה נסיך בארמון פרעה, ולאחר מכן חי במדין. הדמות המוכרת לעם היא אחיו אהרון ולא הוא.

התלמידים יקראו את פסוקים ב'-ט' קריאה דמומה. בסיום הקריאה נשאל: כיצד עונה ה' למשה על טענתו? (נכוון את התלמידים להכללה – מה משותף לכל הדברים המתוארים בפסוקים, ולא נתעכב בשלב זה על תיאור מעשה האותות בפרוטרוט).

הפעם עונה ה' באמצעות מעשים מיוחדים שהוא מוסר למשה.

כיצד מכונים מעשים אלו? "אותות" (פסוקים ח'-ט').

מהו אות? (התלמידים יענו על סמך ידע קודם או בעזרת עיון במילון).

למילה 'אות' משמעויות שונות, אך לכולן מכנה משותף – סימן. כך למשל: אותיות הא"ב - סימן לצליל – עיצור/תנועה, אות הצטיינות הוא סמל המסמן ומרמז על שקידתו והצלחתו של המקבל, אות חיים – סימן שמישהו חי, ועוד.

גם האותות שה' מוסר למשה, שהם מעשים פלאיים, הם בבחינת סימן.

מה הם מסמנים? מה הם באים להוכיח? נפנה את התלמידים לפסוק ה': "למען יאמינו, כי נראה אליך ה' א-להי אבתם: א-להי אברהם א-להי יצחק, וא-להי יעקב". האותות - המעשים הפלאיים שיבצע משה בפני בני ישראל - יסמנו להם שהקב"ה אכן התגלה אליו.

נקרא את פסוקים ב'-ד'. התלמידים יתארו בלשונם את האות הראשון: משה משליך את המטה שבידו לארץ, והמטה הופך לנחש. משה אווז בזנבו של הנחש, והוא חוזר לצורתו המקורית – מטה.

נקרא את פסוקים ו'-ח'. התלמידים יתארו בלשונם את האות השני: משה מכניס את ידו אל חיקו (האזור שבין הגוף לידיים), וכשהוא מוציאה, היא הופכת מצורעת כשלג (נסביר שהצרעת לבנה, ולכן נאמר "כשלג"). לאחר שהוא מכניס שוב ידו אל חיקו ומוציאה, היא חוזרת למצבה הטבעי.

נשאל: מדוע שבני ישראל יאמינו לאות זה יותר מאשר לקודמו – "והיה, אם-לא יאמינו לך, ולא ישמעו, לקל האת הראשון--והאמינו, לקל האת האחרון?" נאפשר לתלמידים להעלות את השערותיהם, ונוסיף את דברי רש"י: משה יאמר לבני ישראל שהצרעת באה

כעונש על כך שדיבר עליהם לשון הרע – שלא יאמינו לו. לכך בני ישראל ודאי יאמינו, שכן הם יודעים מן העבר שמי שמנסה להרע להם לוקה בגופו – כך היה עם פרעה ואבימלך שלקחו את שרה ולקו בנגעים בגופם.

נציין כי אמנם אות זה הוא האות השני מתוך שלושה, אך בפסוק ח' הוא מכונה "האות האחרון", מכיוון שהוא האחרון מבין אלו שנמסרו עד עתה.

נקרא את פסוק ט'. התלמידים יתארו בלשונם את האות השלישי: משה ייקח מים מתוך היאור וישפוך אותם ביבשה. המים הללו יהפכו לדם.

בשונה משני האותות הקודמים, את האות השלישי משה אינו מבצע בפועל במעמד זה.

הצעות להמחשה:

ניתן להמחיש את שלושת האותות באמצעות 'זריזות ידיים' באופנים שונים. כדאי לחלק את הכיתה לשלוש קבוצות, כך שכל קבוצה תמחיש אות אחר.

יש להדגיש בפני התלמידים כי האותות שעשה משה לא היו כמובן 'זריזות ידיים' כמו שאנו עושים, אלא ניסים אמתיים.

א. מטה הופך לתנין – אחיזה של מקל/עיפרון ביד ונענוע של היד גורמים לאשליה אופטית של נחש גמיש. לחלופין, אפשר גם להשתמש בחבל או חוט, למותחו כדי להציג מטה, ולהרפות כדי להופכו לנחש.

ב. יד הופכת למצורעת – מחזיקים מתחת ליד כפפת לטקס, מכניסים לתוכה את היד, והיד הופכת ללבנה.

ג. מים הופכים לדם – מוזגים מעט תרכיז פטל אדום לתוך כוס. מסתירים את תחתית הכוס עם היד כך שהכוס תיראה ריקה. מוזגים מים לתוך הכוס, והם הופכים לאדומים.

מסרים והפנמה:

א. אורך רוחו של הקב"ה במענה לטענותיו של משה.

ב. הפירוט הרב בתשובת ה' ובמתן המופתים מלמד גם על החשיבות הרבה המיוחסת לשליחות זו.

סיכום:

למדנו על הטענה השלישית של משה כלפי הקב"ה בדבר השליחות שהוא מטיל עליו.

נסכם את הטענה: משה מטיל ספק בכך שבני ישראל יאמינו להתגלות ה' אליו.

תשובת ה': הוכחת התגלותו של ה' תיעשה באמצעות שלושה אותות ניסיים: 1. מטה משה הפוך לנחש. 2. ידו של משה תהפוך מצורעת. 3. מי היאור יהפכו לדם.

הרחבה והפניות למקורות נוספים:

הנצי"ב מוולוז'ין בפירושו לחומש "העמק דבר", מסביר את המשמעות העמוקה שבאותות. לאותות לכשעצמם לא היה ערך מיוחד במצרים. חרטומי מצרים יכלו לבצע אותם בקלות בכוחות עצמם (כפי שאכן רואים בפרקים הבאים). אלא שהאותות לא אמורים להרשים את בני ישראל בשל עוצמתם, אלא בשל ההסבר שיעניק להם משה, כמו שכתוב בפסוקים: "ולא ישמעון לקולך" – הקול הוא ההסבר של משה.

מה היה צריך משה להסביר בעזרת האותות?

משה, בענוותנותו, לא ראה את עצמו ראוי להנהגה, ואף לא חשב שבני ישראל יראו אותו ככזה. הוא היה בעל מראה של מצרי, דיבר כמצרי, וגדל בארמון פרעה. האותות באו להסביר למה דווקא משה, על אף היותו אדם מבחוץ שלא חי עם העם במשך כל השנים, ראוי לשליחות זו.

כיצד הוכיחו זאת האותות?

- א. אות הנחש – משה השליך את המטה לארץ, ראש המטה הפך לראשו של הנחש. לאחר מכן משה אוחז בזנב הנחש, והזנב הופך לראש המטה. המסר העולה מאות זה הוא שבתהליך הגאולה, הזנב (משה, הרואה עצמו כזנב) יהפוך לראש.
- ב. אות הצרעת – הצרעת גרמה ליד לשוב להיות "כבשרו" – כלומר, נקייה וחלקה כמו בשר הגוף כולו, אף יותר ממה שהיא הייתה קודם לכן. המסר הטמון באות זה הוא שלפעמים גורם שמגיע מבחוץ עשוי להשיב לעם רעננות ותקווה לאחר שנים של כובד הגלות.
- ג. עבור מי שלא האמין בשני האותות הקודמים, מגיע האות השלישי להעביר מסר: לא כדאי להתחכם ולסרב להאמין. באות השלישי, המים שהם סמל החיים, הופכים לדם, שהוא סמל המוות. הרמז לאנשים אלו הוא שאם הם יתחכמו ולא יאמינו, תהליך הגאולה יהפוך לתהליך הפוך של מוות.

